

KRZYSZTOF SMOLIŃSKI*

Teatr tymczasowy – signum temporis

Temporary theaters – signum temporis

Streszczenie:

Tymczasowość to odmiana pożądanego cechy zmieniającej się rzeczywistości, jednak nie oznacza ona peryferyjnego znaczenia i niskich walorów estetycznych. Wręcz przeciwnie. W ramach prowadzonych badań związanych z przejawami koherencji po roku 2000, autor dokonuje przeglądu architektury teatrów w tym właśnie aspekcie. W obszarze teatru tymczasowość skłania twórców do bardzo odważnych poszukiwań formalnych, do innowacyjnych i niestandardowych rozwiązań stanowiących wyrażne znaki w przestrzeni. Intencja twórcza oparta na założeniu tymczasowości daje możliwość swojej krystalizacji nawet w formie pewnych kontrowersyjnych rozwiązań, które nie byłyby do przyjęcia w konwencji architektury nie tymczasowej. Osiągnięta forma staje się bardziej atrakcyjna, wyraźna, wręcz krzykliwa, mówiąca językiem współczesnej percepcji (czasami krótkotrwałym), a tym samym jest intrygująca i wzbudza ciekawość. Element tymczasowości to też pretekst do projektowania zrównoważonego. Ograniczone z reguły koszty przy tego typu inwestycjach ograniczają możliwości zaawansowanych technologii, co sytuuje te obiekty w nurcie low-tech. Tymczasowość i nietrwałość jako idea, stanowią rodzaj współczesnej ekspresji. Są one wyrazem swoiście pojmowanej mobilności – odpowiedzią na zmienność i nieprzewidywalność obecnej rzeczywistości.

Abstract:

Temporariness is a desired feature of our ever changing reality; however, it means neither a secondary significance nor low aesthetic value; on the contrary. As part of a study on manifestations of coherence after 2000, the author analyses the examples of architecture of theatre from this perspective. In the realm of theatre, temporariness makes the designers reach for courageous formal explorations, and for innovative and non-standard solutions which are clear signs in the landscape. The creative intention based on the concept of temporariness provides potential for fruition even as controversial solutions, which would be unacceptable in the convention of the non-temporary architecture. The resulting form becomes more attractive, clear, even garish, speaking the language of contemporary perception, (sometimes a short-lived one,) and as such, is intriguing and inspires curiosity. The element of temporariness is also an excuse for balanced design. The budget of these kinds of projects is usually limited and therefore limits the use of advanced technologies, which places these buildings in a low-tech trend. Temporariness and impermanence, as concepts, are a kind of contemporary expression. They are the expression of a specifically understood mobility, an answer to the volatility and unpredictability of current reality.

Słowa kluczowe: architektura, teatr, tymczasowość

keywords: architecture, theatre, temporariness

Teatr tymczasowy – signum temporis

Teatr i tymczasowość to konstrukty będący zaprzeczeniem klasycznej Witruwiańskiej zasady „firmitas, utilitas, venustas”. (Witruwiusz, 1956, s. 16) Być może stanowią nawet oksymoron, swoisty paradoks, ale i znak czasów. Wiek XX (druga rewolucja przemysłowa, zmiany w kulturze) to początek procesu, który redukuje budynek do maszyny (Le Corbusier). Wprowadza do sztuki elementy mobilne (Alexander Calder, Alexander Archipenko). Natomiast wiek XXI już permanentnie implementuje w rzeczywistość element tymczasowości. Świat materialnej konsumpcji oparty jest na zmienności, podsycanej marketingiem i technologiami planowego postarzania produktu. Zestawienie teatru, *jednego z najstarszych typów budowli cywilizacji europejskiej, towarzyszącej jej od czasów greckich* (Kozień-Woźniak, 2015, s. 5)² takim „artefaktem” XXI wieku, może stanowić pewnego rodzaju dysonans. Przywołanie definicji będzie niezbędne do dalszych rozważań. Słowo teatr pochodzi z języka greckiego thea-

Temporary Theatre—Signum Temporis

The theatre and temporariness is the construct contradicting the classic Vitruvian rule ‘firmitas, utilitas, venustas’. (Vitruvius, 1956, p. 16) Perhaps they are even an oxymoron, a specific paradox, but also a sign of the times. The twentieth century (the second industrial revolution, cultural changes) was the beginning of the process which reduces a building to a machine (Le Corbusier). It introduces mobile and changing elements to art (Alexander Calder, Alexander Archipenko). The twenty-first century, on the other hand, has implemented the element of temporariness permanently into reality. The world of material consumption is based on fluidity, fuelled by the marketing and the technologies of planned aging of the product. The juxtaposition of a theatre, ‘one of the oldest types of a building in European civilization, accompanying it since Greek times’ (Kozień-Woźniak, 2015, p. 5), with such an ‘artefact’ of the twenty-first century might create a kind of discord. It is indispensable for the following analysis to re-

tron oznaczającego miejsce przeznaczone do oglądania. *Dzisiaj teatr oznacza o wiele więcej: budynek służący do wystawiania widowisk, rodzaj dzieła sztuki widowiskowej oraz obejmuje swoim znaczeniem instytucję artystyczną, w skład której wchodzi zespół twórców, wykonawców i pracowników przygotowujących i wystawiających spektakle* (Kozień-Woźniak, 2015, s. 13). Podmiotem rozważań jest pierwsze znaczenie. Forma teatru przez dwa tysiące lat przechodziła różnorakie przeobrażenia, wynikające z kontekstów kulturowych i społecznych. Samo ukształtowanie obiektu teatralnego wywodzi się z układu okólnego, służącego obrzędowi religijnym. Witruwiusz w swym traktacie scharakteryzował teatr antyczny dzieląc go na cztery obszary: theatron – widownia, orchestra – miejsce dla chóru, proskenion – scena, skene – kulisy, garderoba. To narzędzia, które, między innymi, służą do osiągnięcia celu sztuki dramatycznej jakim, cytując Arystotelesa, jest przeżycie teatralne. Dzisiaj narzędzia te rozpatrywane są w zdecydowanie szerszym aspekcie. Elementami wpływającymi na holistyczną percepcję wydarzenia są również interakcje społeczne, forma obiektu, jego wewnętrzne powiązania, usytuowanie w strukturze miasta. Istotną jest wyłącznie przestrzeń sceniczna, ale przestrzeń teatralna, a nawet przestrzeń miejsca teatralnego. Analizując teatr w kontekście tymczasowości, dobrze jest sięgnąć po definicję obiektu tymczasowego zawartą w Prawie Budowlanym – jest to „*obiekt budowlany przeznaczony do czasowego użytkowania w okresie krótszym od jego trwałości technicznej, przewidziany do przeniesienia w inne miejsce lub rozbiórki, a także obiekt budowlany niepołączony trwale z gruntem.*”¹ Tymczasowość w analizowanym kontekście jest związana z architekturą, która nie jest już tak jednoznacznie definiowalna, ale posługując się definicją PWN uznajmy ją jako „*sztukę tworzenia ładu w otoczeniu w celu dostosowania go do zaspokojenia wielorakich fizycznych, materialnych i kulturowych potrzeb ludzi przez planową przemianę naturalnego środowiska oraz budowanie form i wydzielanie przestrzeni o różnym przeznaczeniu.*”² To właśnie potrzeba kulturowa ma niezwykle wpływ na jej kształt. Tymczasowość to odmiana pożądanego cechy zmieniającej się rzeczywistości. Obiekty teatralne w teatrze eksperymentalnym, jak również w innych wydarzeniach mających swe miejsce w teatrze, są wykorzystywane poprzez swą formę, strukturę, układ funkcjonalny jako rekwizyty realizowanych przedsięwzięć. Dzisiejszy teatr bowiem to nie tylko spektakle, ale wernisaże, benefisy, koncerty i inne wydarzenia związane z życiem społecznym. W literaturze przedmiotu tymczasowość obok mobilności jest synonimem elastyczności. Ze względu na kryteria transportowo-techniczne obiekty tymczasowe można podzielić na cztery grupy. 1) *Mobilne – posiadające elementy jezdne, jest to najczęściej stosowany typ obiektów tymczasowych.* 2) *Przenośne – transportowane w częściach, szybkie w montażu, które można rozłożyć na mniejsze elementy, wygodne w transporcie.* 3) *Demontowalne (najbardziej kompaktowe i elastyczne).* 4) *ypu pop-up (priorytetowym kryterium jest czas wzniesienia obiektu), definiowane przez Roberta Kronenburga jako typ obiektów, które są odpowiedzią na rozwijający się świat, który szuka nowatorskich rozwiązań. Budowle tymczasowe typu pop-up charakteryzują się specjalnie*

call some definitions. The word theatre originates in Greek *theatron*, meaning a place meant for watching. ‘Today, theatre means much more: the building serving as a location of performances, as well as the kind of performance arts, and it also encompasses the artistic institution consisting of the team of creators, performers and workers preparing and performing plays’ (Kozień-Woźniak, 2015, p. 13). The subject of this work is the former meaning of the word. Throughout two thousand years, the shape of the theatre went through multiple and various transformations resulting from cultural and social contexts. The very shape of a theatrical object originates from a circular setting serving religious rituals. Vitruvius characterised the ancient theatre as being divided into four areas: the theatron—the audience, orchestra—the location of the chorus, the proskenion—the stage, and the skene—the backstage, or the changing rooms. These tools, among others, help achieve the art of drama, which, quoting Aristotle, is the theatrical experience. Today, these tools are considered in a much broader context. The elements influencing the holistic perception of the event are the social interactions, the form of the building, its interconnectedness, as well as placement in the structure of the city. It is not just the stage space which is significant, but also the theatrical space, and even the space of the theatre’s location. While analysing the theatre in the context of temporariness, it is worth reaching for the definition in the Construction Law. According to this definition, a temporary structure is ‘a structure meant for temporary use in a period shorter than its technical durability, meant to be moved to another place, or to be demolished, as well as a structure that is not permanently set on the soil it is on’.¹ Temporariness is analysed in this work through the lens of architecture, which is no longer straightforwardly defined, but using the definition from PWN, we will regard it as ‘an art of creating orderliness in the environment in order to adjust it to the various physical, material and cultural needs of people through a planned transformation of the natural environment and building shapes and dividing space into different uses’.² This very cultural need has a significant influence on architecture. Temporariness is a kind of desired feature of our ever changing reality. Theatre buildings in experimental theatre, as well as in other types of events taking place in theatres, are used through their form, structure and functional setting as props in those events. Today’s theatre serves not just the plays, but also exhibition openings, benefis, concerts and other events related to social life. In the literature, temporariness is, next to mobility, synonymous with flexibility. In regards to transport and technical criteria, temporary structures can be categorised into four different groups. ‘1. Mobiles – containing elements of moving, this being the most frequently used type of temporary objects. 2. Transferable—which are transported in parts, quickly assembled, decomposable into smaller elements and are easily moved around. 3. Collapsible (being the most compact and flexible) 4. Pop-up type (for which the priority criteria is the time of putting

dobraną konstrukcją (czasami wyszukаныmi technologiami), która pozwoli w łatwy i szybki sposób pojawić się obiektowi. (Gierbienis, 2018, s. 60)

Tymczasowość obiektu nie oznacza jego peryferyjnego znaczenia i niskich walorów estetycznych. Wręcz przeciwnie. W obszarze teatru skłania ona twórców do bardzo odważnych poszukiwań formalnych, do innowacyjnych i niestandardowych rozwiązań stanowiących wyraźne znaki w przestrzeni, a nawet ją kształtujące. Intencja twórcza oparta na tym założeniu daje możliwość swojej krystalizacji, nawet w formie pewnych kontrowersyjnych rozwiązań, które nie byłyby do przyjęcia w konwencji architektury nie tymczasowej. Osiągnięta forma staje się bardziej atrakcyjna, wyraźna, wręcz krzykliwa, mówiąca językiem współczesnej percepcji (czasami krótkotrwałym), a przez to intrygująca i wzbudzająca ciekawość.

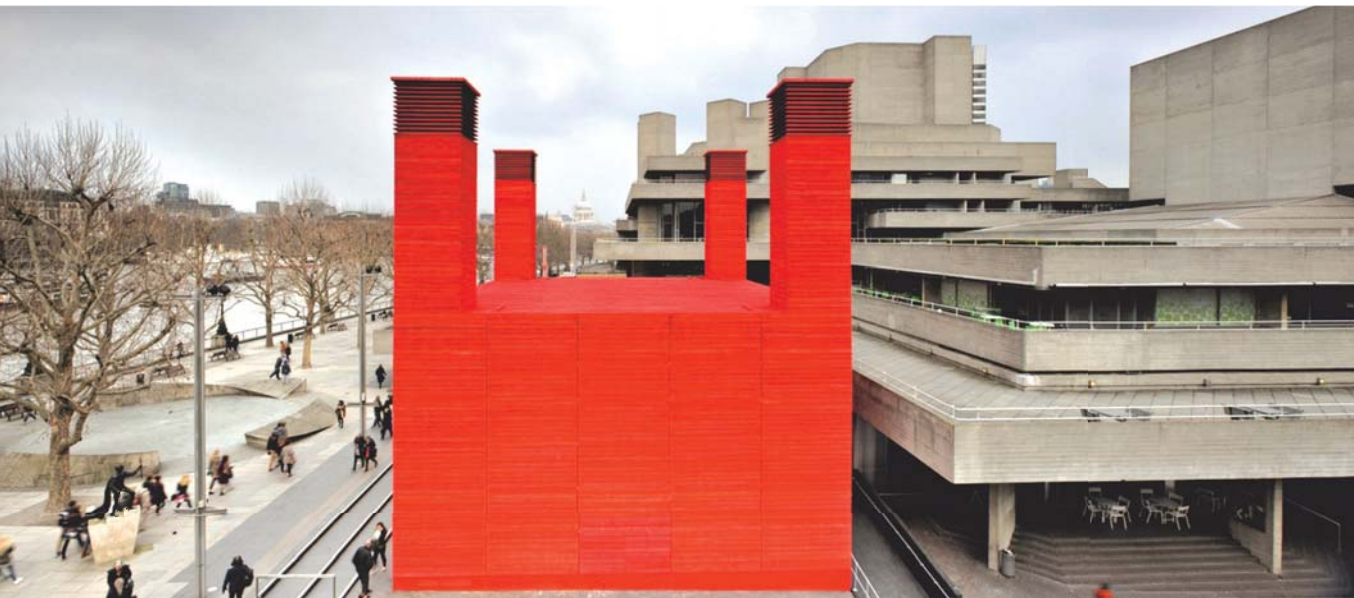
Teatry tymczasowe stanowią zwykle odpowiedź na oczekiwania głównych siedzib teatrów, wynikających z potrzeby chwili. Są one tworzone jako budynki zastępcze podczas remontów, czy wtedy kiedy ilość miejsca przeznaczonego do występów jest po prostu zbyt mała. Takim teatrem, który odpowiadała na ówczesne potrzeby National Theatre w londyńskim South Bank stał się projekt Haworth'a Tompkins'a The Shed, dzięki któremu obiekt zyskał tzw. trzecią widownię. Główna idea projektu polegała na stworzeniu nie tyle samego budynku, co przestrzeni artystycznej, która przesuwająca granice twórcze, a tym samym odkrywa nowe sposoby tworzenia teatrów. The Shed to swego rodzaju eksperyment architekta, który już wcześniej miał styczność z tego typu obiektami np. Almeida Theatre. Wiele dobrego wniosła w projekt The Shed współpraca między projektantem, a dyrektorem teatru oraz artystami, która miała wpływ, nie tylko na rozwiązania funkcjonalne, ale również na formę budynku. Ta tymczasowa konstrukcja wydaje się być instalacją artystyczną; przypomina ona spektakl teatralny; jest chwilowa, ulotna, jest również poruszająca. To obiekt o zdecydowanej strukturze. Minimalistyczna bryła, zamknięta w czterech narożnikach wysokimi wieżami, nawiązywać ma swoim kształtem do istniejącego już budynku National Theatre. Drewniana, szorstka okładzina z tarcicy, która jest odpowiedzianą na surowy beton „będący jej negatywem”, wykańcza główną siedzibę. Śmiały kolor okładziny dodaje charakteru całości założenia i jest w zdecydowanym kontra-

the object together) defined by Robert Kronenburg as the type of objects which are the response to the evolving world which searches for innovative solutions. Temporary buildings of this pop-up type feature specifically chosen construction (sometimes uses sophisticated technologies) which will enable the object to emerge quickly and easily'. (Gierbienis, 2018, p. 60)

The temporariness of a structure does not mean its secondary significance and low aesthetic value. Just the opposite. In the realm of theatre, temporariness makes authors reach for very brave explorations of form, for innovative and non-standard solutions which are vivid signs in the environment which is frequently shaped by them. The creative intention based on this concept gives an opportunity of its fruition even through controversial form, which would not be acceptable in non-temporary architecture. The resulting form becomes more attractive, clear, almost garish, it speaks the language of contemporary perception (which is sometimes short-lived), and as such, intrigues and causes curiosity.

Temporary theatres usually constitute a response resulting from a need to provide theatres with a main building. They are created as placeholders during renovations, or when there is not enough capacity needed for a performance. One example of such a theatre was Haworth Tompkins' The Shed, which accommodated the temporary needs of the London's National Theatre on South Bank. Thanks to The Shed, the National Theatre gained a so-called third audience. The main idea behind the design was the development of not merely a building, but an artistic space that would shift creative limits, and as such, discover new ways of creating theatres. The Shed was a sort of an experiment by an architect who had been exposed to this type of buildings, such as the Almeida Theatre. The close collaboration of the architect, the theatre's director, and the artists benefited the functional solutions, as well the form of the design. This temporary structure appears to be an artistic installation, resembling a play; it is momentary, ephemeral, and also moving. This building has a bold structure. A minimalist solid figure, enclosed by four tall towers in its corners, it is supposed to reference the shape of the National Theatre building itself. The wooden,

Il. 1. The Shed, źródło: <https://www.haworthtompkins.com/work/the-shed> (dostęp 23.03.2020) / source: <https://www.haworthtompkins.com/work/the-shed> (accessed 23.03.2020)

Il. 2. The Shed, źródło: <https://www.haworthtompkins.com/work/the-shed> (dostęp 23.03.2020) / source: <https://www.haworthtompkins.com/work/the-shed> (accessed 23.03.2020)

ście do kontekstu. Dzięki takiemu zabiegowi, obiekt ten stał się niezwykle rozpoznawany i popularny zarówno wśród mieszkańców, jak i turystów. The Shed to nie tylko charakterystyczna bryła. Swoje rozwiązania znajduje ona w trendzie tzw. architektury zrównoważonej, która ma na celu tworzenie obiektów w zgodzie z dobrem środowiska. Projektant użył materiałów lokalnych oraz surowców wtórnych (dotyczy to budynku oraz jego wyposażenia), które po rozebraniu można poddać recyklingowi. Haworth Tompkins jest architektem znanym z tworzenia wszelkiego rodzaju eksperymentalnych budynków, a także teatrów tymczasowych. The Shed wydaje się być odpowiedzią na poszukiwania architekta oraz samych artystów, którzy chcą wprowadzać teatr na wyższy poziom, jakim jest tworzenie spektakli i przestrzeni atrakcyjnych dla nowej publiczności. Obiekt zaprojektowany na okres roku zyskał dużą przychylność użytkowników oraz uznanie środowiska (RIBA Award). „To budynek, który otwiera twoje serce, zanim wejdziesz na widownię. To budynek, który umożliwia wynalazki.” (Susannah Clapp, The Observer). Teatr pomimo założeń funkcjonował przez 5 lat.

Kolejnym przykładem innowacyjnego projektu teatru tymczasowego typu pop-up jest Roundabout. Założeniem tego obiektu było stworzenie przestrzeni dostępnej dla każdego widza, która będzie mogła przemieszczać się wraz z artystami z miasta do miasta, a tym samym promować i propagować sztukę teatralną w miejscach poza zasięgiem tradycyjnych teatrów. Z tego właśnie powodu Roundabout (rondo) otrzymał w roku 2015 nagrodę Theatre Building of the Year 2015 – The Stage Awards. Sama bryła obiektu jest dosyć prosta: wykonana na planie koła i wykończona namiotową konstrukcją. Dzięki stworzeniu właśnie takiej lekkiej i prostej struktury, której budowa oparta jest jedynie na wykorzystaniu klucza imbusowego, pozwala na złożenie teatru, w każdym możliwym miejscu przez niewielki zespół. Wszystkie elementy, z których powstaje Roundabout są lekkie i poręczne. Zwykle przy montażu uczestniczy tylko kilka osób. Roundabout to teatr niezwykle, nie tylko ze względu na swoją dosyć zaskakującą formę, ale również poprzez swoją nietypową funkcję. Dzięki stworzeniu sceny w centralnym punkcie obiektu oraz widowni ją oplatającej, która mieści 168 osób, możliwy jest bezpośredni

rough plywood cladding completes the main headquarters, and is a response to raw cement, while being its counterpart. The bold colour of the cladding adds character to the structure and contrasts with the context. Thanks to these measures, the structure has a lot of character and became very popular among citizens and tourists. The Shed is not just a solid figure full of character. Its solutions are found in the trend of so called 'balanced architecture', which aims at creating buildings according to the well-being of the natural environment. The designer used locally sourced and recycled materials (this refers to the building, as well as to its equipment) which can be recycled after demolition. Haworth Tompkins is an architect known for creating all sorts of experimental buildings, as well as temporary theatres. The Shed seems to be a response to the exploration of the architect and the artists themselves, who want to take the theatre to another level, where performances and attractive spaces for the new audience are being created. The building designed to last for a year won the support of the users, and gained recognition of the community (RIBA Award). 'This building opens your heart before you enter the auditorium. This building enables innovations' (Susanna Clap, The Observer). Despite the original purpose, the building was operational for five years.

Another example of an innovative design of a temporary theatre of the pop-up kind is the Roundabout. The concept on this building is based on creating a mobile space, moving with its artists from city to city, within reach of any spectator, and as such, promoting and fostering plays in places out of reach of a traditional theatre. These are the reasons why, in 2015, the Roundabout received the Theatre Building of the Year – The Stage Award. The massing of the building is quite simple itself: based on a circular plane and finished with a tent-like construction. Thanks to this light and simple structure, which is put together using solely a hex key, it allows a small team to construct the theatre just about anywhere. All the components of the Roundabout are light and easy to manipulate. It is usually assembled by just a few people. The Roundabout is a unique kind of theatre not merely because of its surprising form,

Il. 3. Roundabout, źródło: <https://www.manchestereveningnews.co.uk/whats-on/theatre-news/little-hulton-pop-up-theatre-13484413> (dostęp 23.03.2020) / source: <https://www.manchestereveningnews.co.uk/whats-on/theatre-news/little-hulton-pop-up-theatre-13484413> (accessed 23.03.2020)

kontakt widzów z artystą. Pozwala to na wyeliminowanie bariery między aktorem, a widzem i obcowanie ze sztuką w sposób wręcz namacalny.

Teatry tymczasowe nie muszą być jednak tylko i wyłącznie miejscem rezerwowym, drugorzędnym. Mogą one odgrywać pierwszoplanową rolę w założeniach architektonicznych. Tak jest w przypadku np. Theatre on the Fly, który stał się odpowiedzią na potrzeby brytyjskiej społeczności podczas trwania Chichester Festival Theatre, odbywającego się w otwartym parku. Ze względu na duże ograniczenia finansowe, organizatorzy festiwalu wraz z biurem architektonicznym Assemble postawili na stworzenie obiektu eksperymentalnego, który miał pełnić rolę teatru, a tym samym stał się kluczowym miejscem na mapie festiwalu w Chichester. Zespół Assemble przy projektowaniu Theatre on the Fly przeprowadził nawet warsztaty z udziałem uczestników w wieku od 16-68 lat, jako narzędziem do uzyskania optymalnego rozwiązania projektowego. Projekt biura Assemble jest teatrem zarówno zamkniętym, jak i otwartym. Jest on przystosowany do organizowania przedstawień kameralnych, jak również do wystawiania dużych spektakli, gromadzących liczną widownię na obszarze parku. Poprzez jego przemyślaną konstrukcję, eksponującą technologię teatralną, obiekt ten może gromadzić liczną widownię. Dzięki szerokim i wysokim drzwiom, scena może otwierać się na otoczenie, które tym samym zaczyna brać udział w spektaklu i pełni rolę dodatkowej, naturalnej scenografii. Architektura obiektu w żaden sposób nie dominuje nad przestrzenią otaczającą, a wręcz podkreśla jej najlepsze cechy. Theatre on the Fly nie przypomina typowego teatru, który kojarzy się raczej z wielką przestrzenią i monumentalizmem. Z zewnątrz obiekt podobny jest do starych drewnianych szop, wykorzystywanych do składowania siana. Jednak, dzięki tej niestandardowej formie, pokazuje, że teatr idzie z duchem czasu, starając się sprostać oczekiwaniom każdego typu widowni. Staje się on bardziej dostępny dla przeciętnego człowieka, który może poczuć bliskość sztuki i utożsamić się z nią. Budynek Theatre on the Fly pokazuje, że nawet mając niewielkie

but also because of its unusual function. Thanks to the placement of the stage in the centre of the structure, its audience of 168 people enables direct contact between the spectators and the artists. Such a design eliminates the barrier between the spectator and the actor, and allows almost tactile contact with art.

Temporary theatres are not just secondary, back-up locations. They can play a leading role in architectural concepts, which is the case of the Theatre on the Fly. The Theatre on the Fly was a response to the needs of the British public during the Chichester Festival Theatre, in a public park setting. Due to financial limitations, the organisers of the festival, together with Assemble Architects, decided to create an experimental building which was supposed to be used as a theatre, and as such, became a key element on the map of the Chichester festival. While designing the Theatre on the Fly, the Assemble team went as far as to organise a workshop for the participants aged 16–68 as a tool to arrive at an optimal design solution. The design by Assemble Architects is both a closed, and an open theatre. It is able to accommodate smaller plays as well as large audiences by taking advantage of the area in the park. Its carefully thought through construction, which exposes theatrical technology, enables gatherings of significant audiences. Thanks to a large and broad door, the stage can open up to the environment, which not only can take part in the play, but adds a secondary, natural stage set. The architecture of this building does not dominate the surrounding space by any means, but emphasises its attributes. The Theatre on the Fly does not resemble a traditional theatre, which is usually associated with an enormous open space and monumentalism. The exterior looks like an old wooden shed, used for hay storage. Nevertheless, thanks to its non-standard form, it shows that the theatre moves with the spirit of the times by trying to meet the expectations of every sort of audience. It is more attainable for the average person, who is able to feel the proximity of

fundusze, dzięki zaangażowaniu ludzi, artystów i projektantów, można stworzyć przestrzeń dostępną, przyjazną i funkcjonalną.

Interesującym obiektem tymczasowym, który pomimo tego, że nie jest typowym teatrem wart będzie omówienia jest Prada Transformer, projektu Rema Koolhaasa w Seulu. Wiele osób zastanawia się nad wspólnym mianownikiem dla pokazu mody, kina i przestrzeni wystawowej. Rem Koolhaas postanowił odpowiedzieć na to pytanie w nietypowy sposób, poprzez stworzenie pawilonu, który pomieści w sobie wszystkie wymienionej wcześniej funkcje. To pomysł na integrację sztuk. Zamiast projektować osobny pawilon dla każdego wydarzenia, architekt zaproponował jedną przestrzeń, która będzie wielofunkcyjna. *Nie jest to zwyczajny projekt. Pomysł polega na tym, że scena nie jest podzielona; każde wydarzenie wykorzystuje inny kształt. Prostokąt wykorzystywany jest jako kino, krzyż jako przestrzeń wystawowe, koło dedykowane jest pokazom mody, a sześciokąt wystawom kolekcji domu mody Prada. W zależności od potrzeb, obiekt ten jest wykorzystywany na różne sposoby. Dzieje się to dzięki dźwigom, które obracają konstrukcje w taki sposób, żeby strona przeznaczona do użytku była skierowana ku dołowi.* (Public Delivery, 2019)³ Cała idea Prada Transformer opiera się na stworzeniu sztywnej konstrukcji, otoczonej miękką membraną, co pozwala na stworzenie efektu zwartej struktury. Projekt Rema Koolhaasa to przykład, jak w łatwy sposób, można stworzyć obiekt, który będzie nie tylko tymczasowy, ale również wielofunkcyjny i niezwykle mobilny. Prada Transformer w czasie, gdy nie jest użytkowany, postrzegany jest jako instalacja artystyczna.

Interesującym w tym kontekście jest budynek stworzony przez pracownię Coop Himmelb(l)au znajdujący się na Marstallplatz w Monachium. Jest to przestrzeń mieszcząca w sobie 300 miejsc siedzących (bądź 700 stojących), przeznaczona na eksperymentalne przedstawienia Bawarskiej Opery Narodowej. Pawilon ten miał być w całości przenośny i szybki w demontażu, jak i ponownym wzniesieniu w innym miejscu. Problemem, przed jakim stanął zespół stanowiło pogodzenie sprzeczności założeń obiektu tymczasowego oraz warunków akustycznych. *Masa, a zatem i waga, są decydującymi kryteriami dobrej akustyki. Koncepcja pawilonu 21 MINI Opera Space musiała zatem przezwyciężyć sprzeczność: projekt lekkiej, mobilnej, łatwej w demontażu konstrukcji, przy jednoczesnym spełnieniu wymogów sali koncertowej. Jak zatem stworzyć warunki dla dobrej akustyki pomimo zmniejszenia masy? Koncepcja pawilonu pole-*

art and is able to identify with it. The Theatre on the Fly building proves that thanks to the involvement of people, the artists, and the designers, it is possible to create an accessible, friendly, and functional space on a budget.

Prada Transformer in Seoul, by Rem Koolhaas, despite being not a typical theatre, is yet another example of a temporary object worth analysing. Many people wonder about the common denominator for a fashion show, a cinema and an exposition space. Rem Koolhaas decided to respond in an atypical way by creating a pavilion which will accommodate all of the above functions. It is a concept of integrating all sorts of arts. Instead of designing a separate pavilion for each event, the architect is offering one multi-functional space. 'It is not a common design. The idea behind it is that the stage is not divided; each event uses different shape. A rectangle is used as a cinema, a cross as an exposition space, a circle is dedicated to fashion shows, while a hexagon solely serves Prada fashion events. Depending on the need, the object changes its designation of uses. This takes place thanks to the cranes turning the construction around, so that the side which is utilized is directed downwards'.³ The Prada Transformer's concept is based on creating a sturdy construction encompassed by a soft membrane, which results in a coherent structure. Rem Koolhaas design is an example of how a temporary, but also multi-use, and extremely mobile object can be created in an easy way. When the Prada Transformer does not serve any visual arts purpose, it is perceived as an artistic installation itself.

The building designed by the Coop Himmelb(l)au Architects in Marstallplatz in Munich is another interesting object in the realm of temporary theatre. It's a space accommodating 300 seats, or 700 standing spectators, devoted to the experimental performances of the Bavarian National Opera. The pavilion was supposed to be mobile as a whole, quickly taken apart, and easily put together in another location. The problem that the team encountered consisted of the contradiction between the temporary theatre founding concepts and the deciding criteria of high-quality acoustics. 'The mass, and therefore the weight, are the deciding criteria of good acoustics. The concept of 21 MINI Opera Space had to deal with the contradiction of designing of a light, mobile and easily deconstructable object, while meeting the needs of the requirements of a concert hall. How to create good acoustics despite minimiz-

Il. 4. Theatre on the Fly, źródło: https://www.archdaily.com/777157/theatre-on-the-fly-assemble/56463361e58ece94e5000345-theatre-on-the-fly-assemble-image?next_project=no (dostęp 23.03.2020) / source: https://www.archdaily.com/777157/theatre-on-the-fly-assemble/56463361e58ece94e5000345-theatre-on-the-fly-assemble-image?next_project=no (accessed 23.03.2020)

ga na wprowadzeniu elementów, które z jednej strony są przestrzenną transformacją sekwencji dźwiękowych, z drugiej, rozwijają właściwości odbijające i pochłaniające dźwięk, dzięki kształtowi piramidy "Soundscaping". (Coop Himmelb(l)au)⁴ Forma elewacji została wygenerowana parametrycznie przez nałożenie częstotliwości dźwięku z piosenki Jimiego Hendrixa "Scuse me when I kiss the sky" oraz opery Mozarta „Don Giovanni”. Formy te działają zarówno, jako elementy odbijające i pochłaniające dźwięk. Układ tych elementów tworzy kultowy budynek zgodny z zasadą COOP HIMMELB(L)AU, polegającą na synergicznym łączeniu pomysłu, formy i treści. (Hynes R., 2009)⁵

Willow Theatre to budynek stworzony z myślą o kilkudniowym międzynarodowym festiwalu teatru, opery oraz tańca w Royal Welsh College of Music & Drama w Cardiff w Walii. Jest on zdobywcą nagrody w konkursie na projekt teatru o cechach zrównoważonego projektowania, który odbył się w roku 2013. Obiekt ten z zewnątrz przypomina bardziej instalację artystyczną, niż teatr i mieści 150 osób. Jest on w pełni funkcjonalny, przeznaczony na spektakle, przedstawienia, wykłady czy konferencje. Sama forma Willow Theatre jest bardzo lekka, wydaje się odrywać od ziemi, co w prosty sposób odzwierciedla jej tymczasowość. Teatr ten, nie bez powodu zyskał miano obiektu eco, który dba o środowisko przyrodnicze. Projekt został zainsprowany lokalnymi i łatwo dostępnymi materiałami (...), które nadają się do recyklingu. (Arch Daily)⁶ Obiekt swoją nazwę zawdzięcza zwisającym z rusztowań konstrukcji wstęgom materiału, co przypomina kołyszące się na wietrze gałęzie i liście wierzby. Widzowie mogą w ten sposób wchodzić w interakcję z tymi gałęziami. Dzięki temu już na zewnątrz odbywa się swego rodzaju spektakl artystyczny, w którym udział mogą brać przechodnie, niekoniecznie sami aktorzy. Willow Theatre to projekt, który jasno pokazuje, że architektura tymczasowa nie musi być nudna, jednostajna i oczywista. To właśnie sam teatr staje się, można powiedzieć, spektaklem, który wymusza na ludziach refleksję nad sztuką, naturą i życiem.

ing the mass? The concept of the pavilion introduces the elements, which on the one hand are the spatial transformation of the sound sequences, and on the other, develop the reflecting and sound absorbing properties thanks to the Soundscaping shape of a pyramid.⁴ The form of the exterior was generated by overlapping of the frequency of sounds from Jimmy Hendrix's Scuse Me When I Kiss the Sky and Mozart's Don Giovanni opera. These forms act as the elements which both reflect, and absorb the sound. The arrangement of those elements creates the cult building in accordance with the COOP HIMMELB(L)AU rule of a synergetic merge of the concept, the form and the content'.⁵

The Willow Theatre is a building created with the thought of a several day long international festival of theatre, opera and dance at the Royal Welsh College of Music & Drama in Cardiff, Wales. It is the winner of the prize in the balanced theatre design competition in 2013. The exterior of the structure resembles an installation rather than a theatre, and accommodates 150 people. It is fully functional, designed for plays, performances, lectures, or conferences. The form of the theatre itself is very light, seems to levitate, which reflects its temporariness. The theatre, not without reason, gained the status of an eco-friendly building which respects the environment. 'The design was inspired by the local and easily accessible materials (...) which are recyclable'.⁶ The object owes its name to the ribbons of fabric hanging from the scaffolding which resemble swaying in the wind branches and the leaves of a willow. The spectators can interact with these 'branches'. Thanks to this interaction, a sort of artistic performance with the participation of the passersby takes place already outside, before one enters the building, and without the participation of the actors. The Willow Theatre is a design which clearly shows that temporary architecture does not have to be boring, monotonous and obvious. The theatre building itself becomes a play which forces people to reflect on art, nature and life.

Il. 5. Prada Transformer, źródło: <https://publicdelivery.org/prada-transformer/> (dostęp 23.03.2020) / source: <https://publicdelivery.org/prada-transformer/> (accessed 23.03.2020)

Il. 6. Pavillon 21 MINI Opera Space, źródło: <http://www.coop.himmelblau.at/architecture/projects/pavilion-21-mini-opera-space/> (dostęp 23.03.2020) / source: <http://www.coop.himmelblau.at/architecture/projects/pavilion-21-mini-opera-space/> (accessed 23.03.2020)

Powołując się na powyższe przykłady, można śmiało dojść do konkluzji, iż teatry o cechach tymczasowych nie są wyłącznie elementami zastępczymi, pełnią też ważną autonomiczną funkcję w przestrzeni, wyraźnie integrując społeczność. Ich forma w zdecydowanej większości charakteryzuje się wysokimi wartościami estetycznymi, kształtującymi otoczenie, nadającymi mu nowego znaczenia.

Większość z przedstawionych teatrów jest rezultatem głębokiej interakcji między przyszłymi użytkownikami, a zespołem projektowym. Ten oddolny sposób projektowania znajduje coraz większe uznanie w obszarach realizacji publicznych. Efekty tworzą przestrzeń nacechowaną ergonomią, uwzględniającą bezpośrednio oczekiwania przyszłych użytkowników. Element tymczasowości to też pretekst do projektowania równoważonego. Ograniczone z reguły koszty przy tego typu inwestycjach, ograniczają możliwości zawansowanych technologii, co sytuuje te obiekty w nurcie low-tech. Zasada 3R (reduce, reuse, recycle) w pełni wpisuje się w ten typ budynków. Rozbórka umożliwia powrót środowiska do stanu pierwotnego bez pozostawienia śladu jakiegokolwiek ingerencji. Po niektórych obiektach pozostaje tylko nostalgia, jaka towarzyszy opadającej kurtynie po dobrym spektaklu.

Aktualnie częstokroć to fizyczna nietrwałość i tymczasowość wysuwają się na plan pierwszy powodując, iż nie budynek (rozumiany jako jego fizyczna substancja) staje się dominującym elementem procesu twórczego ale zyskująca na trwałości idea. ... celowa czy programowa tymczasowość i nietrwałość nowo projektowanych budynków jest odpowiedzią na mobilność ponowoczesnego społeczeństwa oraz komentarzem do zjawisk niestałości i nieprzewidywalności współczesnego świata. (Taraszkiewicz, Mażewska, 2009, s. 543) Jak widać Witruwiańska triada przestała być wystarczającą pojemną definicją architektury czasów, które nastały 21 stuleci później. A może wyłącznie *firmitas* wymaga redefinicji?

Referring to the examples above, one may strongly conclude that the theatres featuring temporary elements are not merely substitutes, but play an important, autonomous role in the environment, while clearly integrating society. In the vast majority of cases, their form features high aesthetic values which shape the surroundings while giving them a new meaning.

The majority of presented theatres are a result of a close interaction between future users and the design team. This grassroots approach to design becomes increasingly respected in the realm of public-use buildings. Its effects create spaces that feature ergonomics while considering the direct expectations of future users. The element of temporariness is also an excuse for a balanced design. The usually limited budget with these types of projects limits the use of advanced technologies which places them in a low-tech trend. The 3R rule: reduce, reuse and recycle, is fully embedded into this type of buildings. The deconstruction process enables leaving the environment intact without any trace of interference. Some objects leave behind only the feeling of longing, similar to the one accompanying the moment of the falling curtain after a good play.

'Currently, it is often physical impermanence and temporariness which move to the forefront, which results in that it is not the building (understood as physical matter) which becomes the dominating factor in the creative process, but gaining in durability of the idea. Purposeful or planned temporariness and impermanence of newly designed buildings is a response to the mobility of postmodern society, and a commentary to the phenomenon of the variability and the unpredictability of the contemporary world' (Taraszkiewicz, Mażewska, 2009, p. 543). The Vitruvian triad ceased to be a sufficient definition of the architecture for the era twenty-one centuries later. And maybe just the *firmitas* part requires redefining?

Il. 7. Willow theatre, źródło: https://www.archdaily.com/440635/willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design/5263431ee8e44ef4c20001a9-willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design-photo?next_project=no (dostęp 23.03.2020) / source: https://www.archdaily.com/440635/willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design/5263431ee8e44ef4c20001a9-willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design-photo?next_project=no (accessed 23.03.2020)

PRZYPISY

- ¹ Prawo budowlane, ustawa z dnia 7 lipca 1994 r., (Dz. U. 2010 r. Nr 243, poz. 1623 ze zm.) art.3 par.5
- ² Encyklopedia. Dostępna w: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/architektura;3870803.html> (dostęp 23.03.2020)
- ³ Rem Koolhaas's Prada Transformer Brilliant and odd. Dostępny w: <https://publicdelivery.org/prada-transformer/>, Tłumaczenie własne. (dostęp 23.03.2020)
- ⁴ Dostępny w: <http://www.coop-himmelblau.at/architecture/projects/pavilion-21-mini-opera-space/>, Tłumaczenie własne (dostęp 23.03.2020)
- ⁵ Pavilion 21 Mini Opera Space by Coop Himmelb(l)au . Dostępny w : <https://www.dezeen.com/2009/11/17/pavilion-21-mini-opera-space-by-coop-himmelblau/>, Tłumaczenie własne (dostęp 23.03.2020)
- ⁶ Willow Theatre / Tim Lai Architect + Brad Steinmetz Stage Design. Dostępny w: https://www.archdaily.com/440635/willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design?ad_medium=gallery, Tłumaczenie własne (dostęp 23.03.2020)

LITERATURA:

- [1] Arch Daily, *Willow Theatre / Tim Lai Architect + Brad Steinmetz Stage Design*. Dostępny w: https://www.archdaily.com/440635/willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design?ad_medium=gallery, (dostęp 23.03.2020)
- [2] Coop Himmelb(l)au. Dostępny w: <http://www.coop-himmelblau.at/architecture/projects/pavilion-21-mini-opera-space/>, (dostęp 23.03.2020)
- [3] Encyklopedia. Dostępna w: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/architektura;3870803.html> (dostęp 23.03.2020)
- [4] Gierbienieś M., 2018, Ulotność. Teatr w architekturze tymczasowej, W: J. Flizikowski, red. *Integracja sztuk wszelkich w XXI wieku architektura teatru*, Bydgoszcz Wydawnictwa Uczelniane Uniwersytetu Techniczno-Przyrodniczego,
- [5] Hynes R., Dezeen, 2009, *Pavilion 21 Mini Opera Space by Coop Himmelb(l)au* . Dostępny w : <https://www.dezeen.com/2009/11/17/pavilion-21-mini-opera-space-by-coop-himmelblau/>, Tłumaczenie własne (dostęp 23.03.2020)
- [6] Kozień-Woźniak M., *Teatry interferencji współczesna architektura teatralna a nieformalna przestrzeń teatru*, Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej,
- [7] Prawo budowlane, ustawa z dnia 7 lipca 1994 r., (Dz. U. 2010 r. Nr 243, poz. 1623 ze zm.) art.3 par.5
- [8] Public Delivery, 2019. *Rem Koolhaas's Prada Transformer Brilliant and odd*. Dostępny w: <https://publicdelivery.org/prada-transformer/>, (dostęp 23.03.2020)
- [9] Taraszkiewicz A., Mażewska A, 2009, Firmitas inaczej, czyli gdy nietrwałość wyznacza nową jakość, *Czasopisma Techniczne. Architektura* R. 106z. 1-A,
- [10] Witruwiusz, 1956, *O architekturze ksiąg dziesięć*, tł. K. Kumaniecki. PWN,

ENDNOTES

- ¹ Prawo budowlane, ustawa z dnia 7 lipca 1994 r., (Dz. U. 2010 r. Nr 243, poz. 1623 ze zm.) art.3 par. 5
- ² Encyklopedia. From: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/architektura;3870803.html> (accessed 23.03.2020)
- ³ Public Delivery, 2019. *Rem Koolhaas's Prada Transformer Brilliant and odd*. From: <https://publicdelivery.org/prada-transformer/>, (access 23.03.2020)
- ⁴ Coop Himmelb(l)au. From: <http://www.coop-himmelblau.at/architecture/projects/pavilion-21-mini-opera-space/>, (access 23.03.2020)
- ⁵ Hynes R., Dezeen, 2009, *Pavilion 21 Mini Opera Space by Coop Himmelb(l)au* . From : <https://www.dezeen.com/2009/11/17/pavilion-21-mini-opera-space-by-coop-himmelblau/>, (access 23.03.2020)
- ⁶ Arch Daily, *Willow Theatre / Tim Lai Architect + Brad Steinmetz Stage Design*. From: https://www.archdaily.com/440635/willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design?ad_medium=gallery, (access 23.03.2020)

REFERENCES:

- [1] Arch Daily, *Willow Theatre / Tim Lai Architect + Brad Steinmetz Stage Design*. Available at: https://www.archdaily.com/440635/willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design?ad_medium=gallery, (access 23.03.2020)
- [2] Coop Himmelb(l)au. Available at: <http://www.coop-himmelblau.at/architecture/projects/pavilion-21-mini-opera-space/>, (access 23.03.2020)
- [3] Encyklopedia. Available at: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/architektura;3870803.html> (accessed 23.03.2020)
- [4] Gierbienieś M., 2018, Ulotność. Teatr w architekturze tymczasowej, in: J. Flizikowski, ed. *Integracja sztuk wszelkich w XXI wieku architektura teatru*, Bydgoszcz Wydawnictwa Uczelniane Uniwersytetu Techniczno-Przyrodniczego,
- [5] Hynes R., Dezeen, 2009, *Pavilion 21 Mini Opera Space by Coop Himmelb(l)au*. Available at: <https://www.dezeen.com/2009/11/17/pavilion-21-mini-opera-space-by-coop-himmelblau/>, author's translation (access 23.03.2020)
- [6] Kozień-Woźniak M., *Teatry interferencji współczesna architektura teatralna a nieformalna przestrzeń teatru*, Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej,
- [7] Prawo budowlane, ustawa z dnia 7 lipca 1994 r., (Dz. U. 2010 r. Nr 243, poz. 1623 ze zm.) art.3 par.5
- [8] Public Delivery, 2019. *Rem Koolhaas's Prada Transformer Brilliant and odd*. Available at: <https://publicdelivery.org/prada-transformer/>, (accessed 23.03.2020)
- [9] Taraszkiewicz A., Mażewska A, 2009, Firmitas inaczej, czyli gdy nietrwałość wyznacza nową jakość, *Czasopisma Techniczne. Architektura* Y. 106 b. 1-A,
- [10] Witruwiusz, 1956, *O architekturze ksiąg dziesięć*, transl. K. Kumaniecki. PWN,